

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ДЕРИВАТИВІВ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF FINANCIAL DERIVATIVES MARKET DEVELOPMENT

Горобінська Ірина Владиславівна, кандидат економічних наук, доцент, старший викладач кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний транспортний університет, e-mail: irynavladuslavivna@gmail.com, +380677822674, Україна, 01010, м. Київ, вул. Омеляновича-Павленка, 1, к. 424.

<https://orcid.org/0000-0001-9670-7198>

Малашенко Юлія Ігорівна, студентка факультету заочного, дистанційного навчання та підготовки іноземних громадян спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», Національний транспортний університет, e-mail: yulik202222@gmail.com, +380634831877, Україна, 01010, м. Київ, вул. Омеляновича-Павленка, 1, к. 424.

<https://orcid.org/0009-0000-0709-6250>

Теслюк Наталія Петрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний транспортний університет, e-mail: natalitesluk@gmail.com, +380679205826, Україна, 01010, м. Київ, вул. Омеляновича-Павленка, 1, к. 424.

<https://orcid.org/0000-0002-0338-9088>

Анотація. Статтю присвячено дослідженню проблем та перспектив розвитку ринку фінансових деривативів.

Актуальність обраної теми пояснюється тим, що глобалізація економічного простору сприяє перетворенню фондового ринку в основне джерело розміщення капіталів, але сучасні умови функціонування ринку деривативів в Україні не відповідають потребам розвитку національної економіки, що вимагає посилення регулювання їх діяльності з метою забезпечення хеджування ризиків учасників ринку.

Об'єкт дослідження – фінансові деривативи як джерело залучення додаткових інвестицій та глобалізації фінансових потоків.

Мета дослідження – вивчення особливостей, переваг та недоліків похідних фінансових інструментів, оцінювання можливостей їх використання у різних цінових ситуаціях з метою підвищення ефективності функціонування ринку деривативів в Україні.

Методи дослідження – метод системного аналізу, метод аналізу та синтезу, метод статистичного аналізу та метод порівняння.

В ході дослідження проаналізовано динаміку торгівлі деривативами на глобальному біржовому ринку та оцінено динаміку світової біржової торгівлі фінансовими деривативами, здійснено аналіз обороту позабіржових похідних фінансових інструментів в країнах ЄС. Також досліджено динамічні зміни виплачених за умовами контрактів сум за похідними цінними паперами в світі в розрізі термінів дії, регіонів та секторів; динаміку торгівлі опціонами та ф'ючерсами на глобальному біржовому ринку. На фінансовому ринку України здійснено аналіз обсягів торгівлі деривативами, оцінено обсяг торгів на біржовому та позабіржовому ринках, наведена динаміка обсягів біржових контрактів та частки торгів фінансовими інструментами на ринку цінних паперів.

Виявлено чинники, що стримують розвиток ринку похідних цінних паперів в Україні, а саме: недоліки законодавства, рівень розвитку інфраструктури ринку похідних цінних паперів, а також поточний стан розвитку ринків базових активів. На підставі аналізу ринку похідних фінансових інструментів розроблено перспективи його розвитку.

Висновки – основними заходами щодо перспективного розвитку ринку фінансових деривативів в Україні мають стати: комплексне врегулювання питань функціонування ринку деривативів, забезпечення діяльності регульованих ринків і розбудова їх інфраструктури, запровадження відповідних інструментів захисту учасників та хеджування ризиків. На основі врахування міжнародного досвіду використання деривативів в Україні необхідно створити ефективний розвинений фінансовий ринок, і такий його сегмент, як ринок деривативів, щоб стати гідним конкурентом на світовому фінансовому ринку.

Ключові слова: похідні фінансові інструменти, опціони, ф'ючерси, ринок фінансових деривативів, глобальний біржовий ринок, світовий фінансовий ринок, хеджування ризиків.

Постановка проблеми. За останні десять років оборот торгівлі деривативами на біржах світу збільшилися майже у 80 разів. Глобалізація економічного простору сприяє перетворенню фондового ринку в основне джерело розміщення капіталів, що, в цілому, сприяє акумуляції основних інвестицій, а також трансферту товарних і фінансових потоків у глобальному масштабі, що сигналізує про перспективність ринку у майбутньому. В той же час однією з ключових проблем на ринку деривативів є недостатність регулювання, оскільки для більш точної оцінки наслідків інвестування в різні похідні цінні папери і оцінки ризиків, пов'язаних зі зростанням обсягу спекулятивних операцій з цими інструментами; разом з посиленням регулювання національних ринків деривативів необхідна система глобального регулювання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемні питання розвитку ринку фінансових деривативів є темою досліджень значного кола зарубіжних та вітчизняних науковців: Л. Роберт, Р. Глен Габбард, І. Гісан, К.С. Калинець, М.В. Козоріз, Р.М. Безус, С.В. Захарін, В.П. Ходаківська, О.Д. Данілов та ін.

У багатьох наукових працях зарубіжних вчених відображається ознака похідності. Науковцем А.Б. Фельдманом визначено «похідність» деривативів через вартість і ціну товарів, що лежать в їх основі, що дозволяє реалізувати право, матеріалізоване в цих інструментах, з виконанням у майбутньому.

Постановка завдання. Завдяки прийнятим змінам на законодавчому рівні, поняття і економічне призначення терміну «дериватив» та «ринку деривативних фінансових інструментів» стало більш прозорим і зрозумілим для учасників біржової торгівлі. У цьому контексті виникає необхідність наповнення українського інформаційного простору методичними та практичними матеріалами, які нададуть можливість вивчити особливості усіх видів деривативів, а також з'ясувати

переваги та недоліки їх використання у різних цінових ситуаціях, як на ринку реальних активів, так і на біржовому ринку.

Аналізуючи стан та динаміку функціонування ринку деривативів можна констатувати, що він не відповідає потребам розвитку національної економіки, не виконує своєї головної функції – хеджування ризиків учасників ринку. Підвищення ефективності функціонування ринку деривативів в Україні дасть змогу запровадити міцну основу для довгострокового зростання економіки України та забезпечення стабільності її фінансової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більшості тлумачних словників термін «дериватив» (від англ. Derivative) розглядається як: «похідний інструмент, вартість якого похідна від фактично пропонованої ціни будь-якого активу, що лежить в його основі (товару, цінних паперів, валюти) [1].

При дослідженні вітчизняних поглядів на трактування терміну «дериватив» робимо акцент на існуючі законодавчо встановлені положення у даному відношенні. Визначення деривативу зустрічається у Податковому кодексі України [2], в якому «дериватив – це стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати або продати цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах у майбутньому. Стандартна (типова) форма деривативів та порядок їх випуску та обігу встановлюються законодавством».

Аналогічне визначення наводиться в інших нормативно-правових актах - постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів», Правила випуску та обігу фондових деривативів, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України». Подібність трактування деривативу у всіх вищенаведених законодавчих актах пояснюється їх посиланням на первинне джерело – Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», який втратив чинність з прийняттям Податкового кодексу в 2010 р.

Також згідно нового Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» в Р.2, Ст.8 [3] було введено поняття деривативні цінні папери - цінні папери, що посвідчують право власника у визначених проспектом (рішенням про емісію цінних паперів) випадках та порядку вимагати від емітента придбання або продажу базового активу та/або реалізації встановлених проспектом (рішенням про емісію цінних паперів) прав щодо базового активу, та/або здійснення платежу (платежів) залежно від значення базового показника. До деривативних цінних паперів належать:

- а) опціонні сертифікати;
- б) фондові варанти;
- в) кредитні ноти;
- г) депозитарні розписки;
- г) державні деривативи.

Визначено, що ринок деривативних фінансових інструментів - це сукупність учасників ринку деривативних фінансових інструментів та правовідносин між ними, що виникають під час емісії деривативних цінних паперів, укладення деривативних контрактів, вчинення та виконання правочинів щодо деривативних цінних паперів, укладення та виконання договорів про заміну сторони деривативних контрактів, виконання зобов'язань за деривативними фінансовими інструментами.

Аналіз статистичних даних глобального біржового ринку за даними світової Асоціації ф'ючерсної індустрії (FIA) (рис. 1) свідчить, що у 2021 р. була зафіксована рекордна активність учасників на провідних світових біржових майданчиках.

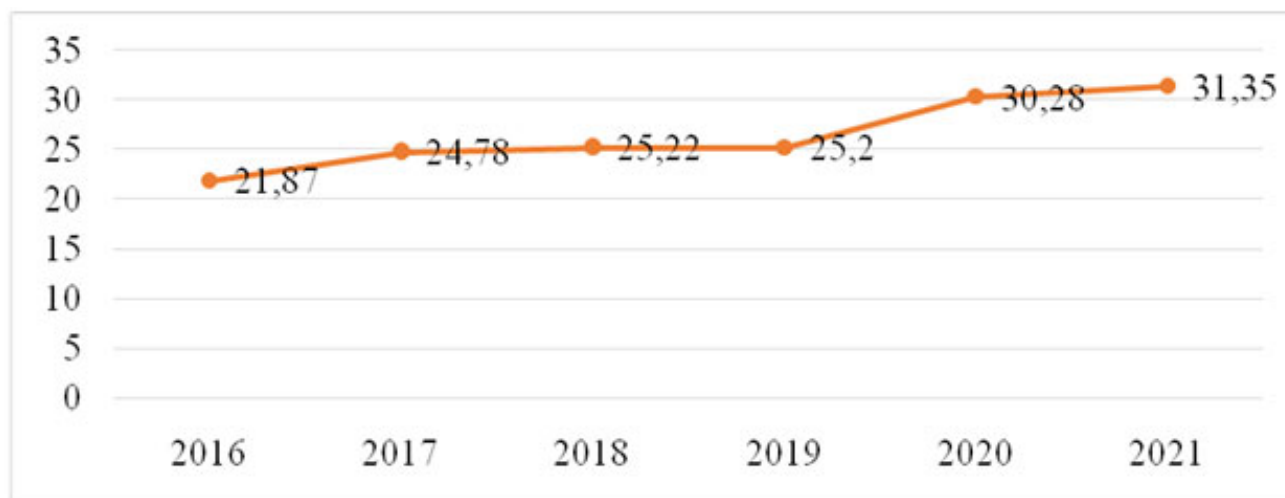

Рисунок 1 – Динаміка торгівлі деривативами на глобальному біржовому ринку в 2016-2021 рр., млрд. угод

Figure 1 – Dynamics of derivatives trading on the global stock market in 2016-2021, billion transactions

Джерело: складено на основі [4,5,6,7,8,9]

Кількість укладених угод на біржах зросла на 20,2% і сягнула нового в історії максимуму – 30,28 млрд. угод. Така ситуація тільки ще раз підкреслює важливість деривативів та їх глобальне застосування.

Обсяги торгівлі ф'ючерсними контрактами у 2020 р. зросли на 15,6% до рівня 17,15 млрд. угод. Водночас торгівля опціонами на глобальному біржовому ринку за минулий рік мала більш відчутне зростання на рівні 26,8%, або 13,13 млрд. угод (табл. 1).

В той час як на ринку деривативів перше місце за обсягом укладених контрактів стабільно займає долар США, друге та третє місця відповідно займають євро та фунт стерлінга. При цьому протягом останніх років частка угод в доларах та фунтах стерлінга зростала, в євро – зменшувалась.

Таким чином, за 2020 – початок 2021 рр. найбільше було виплачених сум за умова контрактів за терміном від 1 до 5 років (5015 млрд. дол. в 1 кв. 2021 року), в не фінансовому секторі (2181 млрд. дол.), за кордон, а саме в Європейські розвинені країни (3322 млрд. дол. в 1 кв. 2021 року).

Необхідно зазначити, що глобалізація підвищила роль біржової торгівлі у стабілізації фінансових ринків. Конкуренентоспроможність біржових майданчиків на глобальному рівні сприяє консолідації бірж, постійному удосконаленню їхнього технологічного рівня та наявності широкого спектру інструментів, здатних задовольнити потреби найвибагливіших спекулянтів і хеджерів. Порівняльна структура світової біржової торгівлі товарними і фінансовими деривативами свідчить про значне домінування фінансових інструментів упродовж останніх десяти років (рис. 2.).

У 2020 р. та 2021 р. частка фінансових деривативів на фондові індекси становила 30% та 33%, відбулося зростання на 3%. Біржова торгівля цінними паперами, в основному акціями та облігаціями, залишилася незмінною упродовж останніх двох років – 19%.

**ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ /
PİDPRYUMNSTVO, TRADE AND BIRZHOVA ACTIVITY**

Таблиця 1 – Динаміка виплачених за умовами контрактів сум за похідними цінними паперами в світі в розрізі термінів дії, регіонів та секторів в 2019-2021 рр.

Table 1 – The dynamics of the sums paid out under the terms of the contracts for derivative securities in the world by term, region and sectors in 2019-2021

	Виплачені за умовами контрактів суми, млрд. дол.			
	2 кв. 2019 р.	1 кв. 2020 р.	2 кв. 2020 р.	1 кв. 2021 р.
Звітність дилерів	2321	1999	1809	1571
Інші фінансові установи	6817	6110	6062	5933
Центральні контрагенти	5136	4519	4445	4217
Банки	487	406	400	409
Страхові фірми	124	125	127	111
Хедж-фонди	375	381	383	371
Інші фінансові клієнти	618	624	658	778
<i>За терміном</i>				
До 1 року	1882	1404	1474	1781
Від 1 до 5 років	6629	6076	5824	5015
Понад 5 років	763	775	760	762
<i>За секторами</i>				
Державний	1530	1458	1368	1265
Фінансовий	1544	1433	1481	1603
Не фінансовий	2406	2104	2010	2181
Сек'юритизовані продукти	371	382	300	278
Декілька секторів	3456	2916	2934	2270
<i>За місцезнаходженням контрагента</i>				
В середині країни	2222	2063	2128	1869
За кордоном	7051	6192	5930	5690
Сполучені Штати	2187	1737	1539	1552
Європейські розвинені країни	4131	3701	3678	3322
Японія	79	75	72	69
Інші азіатські країни	75	78	78	70
Латинська Америка	313	327	314	374
Усі інші країни	267	273	249	303
Інші похідні фінансові інструменти	137	164	199	253

Зміна торгівлі деривативами на відсоткові ставки відбулась у бік зниження на 1% і становила у 2021 р. 15%, тоді як частка торгівлі фінансовими деривативами на валютні курси зросла на 1% до рівня 13%. У групі товарних деривативів частка енергоресурсів скоротилася за рік на 4% і становила лише 5%. Частка товарних деривативів на аграрну продукцію залишилася на однаковому рівні – 5%. Крім того, відбулося скорочення і частки торгівлі кольоровими металами з 7% до 5%.

Серед європейських країн світу найбільше позабіржових фінансових інструментів було реалізовано в Великобританії, частка якої на світового ринку становила понад 43%. На другому місці за обсягами йшла Швейцарія (3%), а на третьому – Франція (близько 2%).

**ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ /
PIDPRYUMNSTVO, TRADE AND BIRZHOVA ACTIVITY**

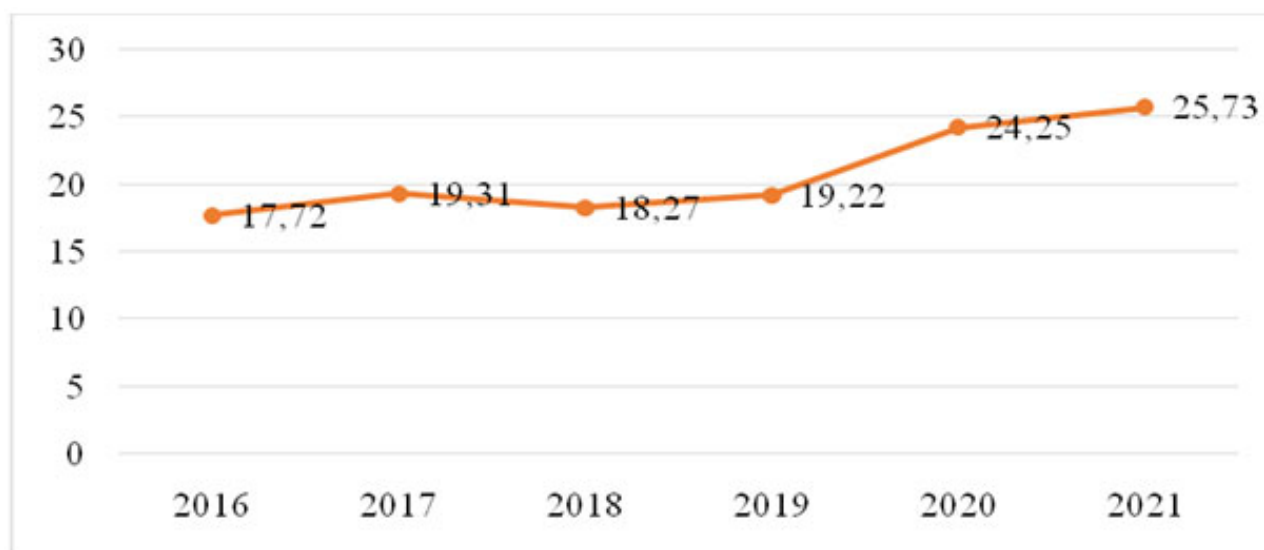

Рисунок 2 – Динаміка світової біржової торгівлі деривативами в 2017-2021 рр., млрд. угод

Figure 2 – Dynamics of global exchange trading of derivatives in 2017-2021, billion transactions

Джерело: складено на основі [4,5,6,7,8,9]

Динаміка позабіржових похідних фінансових інструментів в країнах ЄС наведена в табл. 2.

Таблиця 2 – Оборот позабіржових похідних фінансових інструментів в країнах ЄС в 2010-2021 рр., млрд. дол.

Table 2 – Turnover of over-the-counter derivative financial instruments in EU countries in 2010-2021, billion dollars

Країна	Роки				Темп приросту, %		
	2010	2013	2016	2021	2013/2010	2016/2013	2021/2016
Австрія	20	15	19	16	-25,00	26,67	-15,79
Бельгія	33	22	23	36	-33,33	4,55	56,52
Болгарія	1	2	2	2	100,00	0,00	0,00
Чеська Республіка	5	5	4	7	0,00	-20,00	75,00
Данія	120	117	101	63	-2,50	-13,68	-37,62
Фінляндія	31	15	14	7	-51,61	-6,67	-50,00
Франція	152	190	181	167	25,00	-4,74	-7,73
Німеччина	109	111	116	124	1,83	4,50	6,90
Греція	5	3	1	1	-40,00	-66,67	0,00
Угорщина	4	4	3	4	0,00	-25,00	33,33
Ірландія	15	11	2	7	-26,67	-81,82	250,00
Італія	29	24	18	17	-17,24	-25,00	-5,56
Латвія	2	2	1	0	0,00	-50,00	-100,00
Литва	1	1	0	0	0,00	0,00	0,00

**ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ /
PIDPRYUMNSTVO, TRADE AND BIRZHOVA ACTIVITY**

Продовження таблиці 2.

Країна	Роки				Темп приросту, %		
	2010	2013	2016	2021	2013/2010	2016/2013	2021/2016
Люксембург	33	51	37	58	54,55	-27,45	56,76
Нідерланди	18	112	85	64	522,22	-24,11	-24,71
Норвегія	22	21	40	30	-4,55	90,48	-25,00
Польща	8	8	9	9	0,00	12,50	0,00
Португалія	4	4	2	2	0,00	-50,00	0,00
Румунія	3	3	3	2	0,00	0,00	-33,33
Росія	42	61	45	47	45,24	-26,23	4,44
Словаччина	0	1	2	1	0,00	0,00	-50,00
Словенія	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00
Іспанія	29	43	33	41	48,28	-23,26	24,24
Швеція	45	44	42	37	-2,22	-4,55	-11,90
Швейцарія	249	216	156	276	-13,25	-27,78	76,92
Об'єднане Королівство	1854	2726	2406	3576	47,03	-11,74	48,63
Всього	5045	6686	6514	8301	32,53	-2,57	27,43

Найбільшу питому вагу серед деривативів займають контракти на процентні ставки (76% у 1 кв. 2021 р.). Значний попит на цей вид деривативів пояснюється тим, що в умовах ринкової економіки процентні ставки кредитів та інвестиційних проектів постійно змінюються. Компанії не мають можливості швидко протистояти змінам, а отже, кредитні ресурси стають їм недоступні. Відтак саме похідні контракти на процентні ставки дають змогу розподілити інтереси учасників із високою та низькою кредитоспроможністю.

Валютні контракти посідають друге місце серед операцій з деривативами (12%). В структурі валютних контрактів та контрактів на процентні ставки існує ряд відмінностей. Форвардні контракти є популярним інструментом в процесі торгівлі валютними деривативами. Частка свопів у структурі контрактів на процентні ставки є максимальною та становить більш як 70%. Отже, процентні ставки своп є більш популярними, аніж форвардні процентні ставки. Це обумовлено тим, що відповідно до процентного своп-контракту компанія з нижчим кредитним рейтингом може залучати кредитні ресурси на умовах фіксованої валютної ставки, а це значно знижує кредитний ризик, який би виникав під час звичайного банківського кредитування.

Протягом 2016-2021 рр. кількість угод з опціонів на світовому ринку мала чітку динаміку до зростання (рис.3).

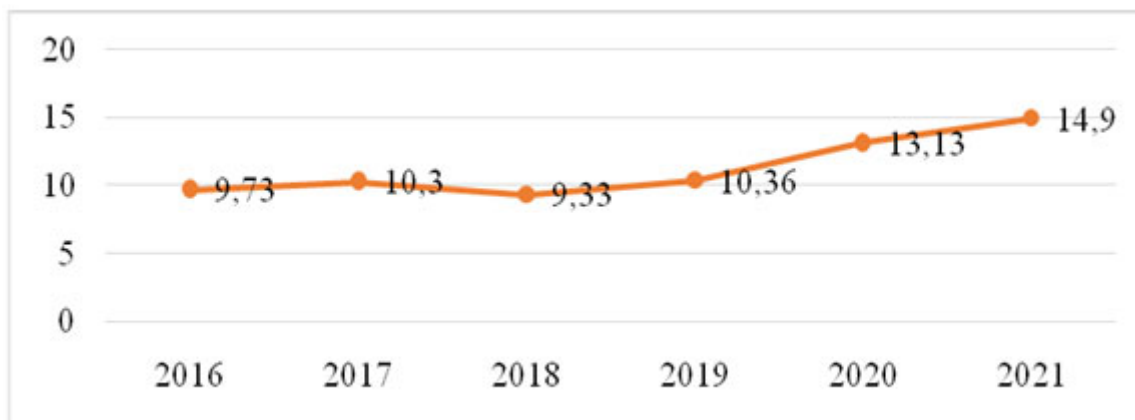

Рисунок 3 – Динаміка торгівлі опціонами на глобальному біржовому ринку в 2016-2021 рр., млрд. угод

Figure 3 – Dynamics of options trading on the global stock market in 2016-2021, billion deals

Джерело: складено на основі [4,5,6,7,8,9]

Обсяг світової торгівлі ф'ючерсами в 2018 році збільшився на 19,27% до рівня в 14,48 млрд. угод. В 2019 році обсяг торгівлі мав аналогічну тенденцію до зростання до рівня в 15,98 млрд. угод, або на 10,35%, проте, в 2020 році обсяг торгівлі ф'ючерсами мав динаміку до скорочення на 6,7% до рівня в 14,84 млрд. угод. В 2021 році обсяг контрактів збільшився на 15,57% до рівня в 17,15 млрд. угод (рис. 4).

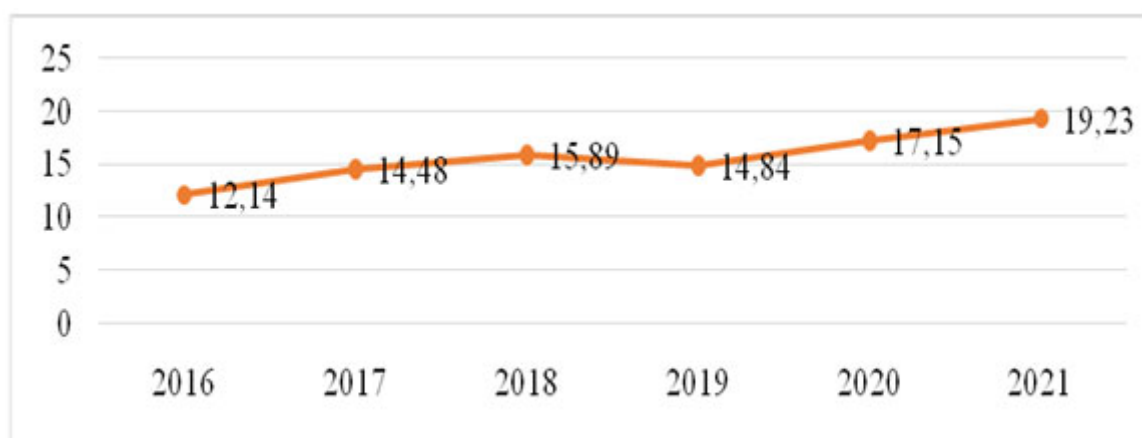

Рисунок 4 – Динаміка торгівлі ф'ючерсами на глобальному біржовому ринку в 2016-2021 рр., млрд. угод

Figure 4 – Dynamics of futures trading on the global stock market in 2016-2021, billion transactions

Джерело: складено на основі [4,5,6,7,8,9]

На світовому біржовому ринку деривативів оборот опціонних угод становить 61,497 трлн дол. США. Причому на ринку опціонів лідерами завжди залишаються Північна Америка і Європа - на них припадає основна частка всіх торгів.

Щодо позабіржового ринку, на підставі середньодобового обороту на ринку валютних і процентних деривативів зберігається 9-ка країн, активно використовують цей інструмент. Зокрема Великобританія проводить величезну кількість торгів щодня - близько 37% від загального обороту припадає на її частку.

**ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ /
PIDPRYUMNSTVO, TRADE AND BIRZHOVA ACTIVITY**

Протягом 2017-2021 рр. на ринку цінних паперів України спостерігається скорочення обсягів торгівлі деривативами із рівня в 6516,48 млн. грн. в 2017 році, до 2641,1 млн. грн. в 2020 році (-47,38%), та до 209,54 млн. грн. в 2021 році (-92,07%) (рис. 5).

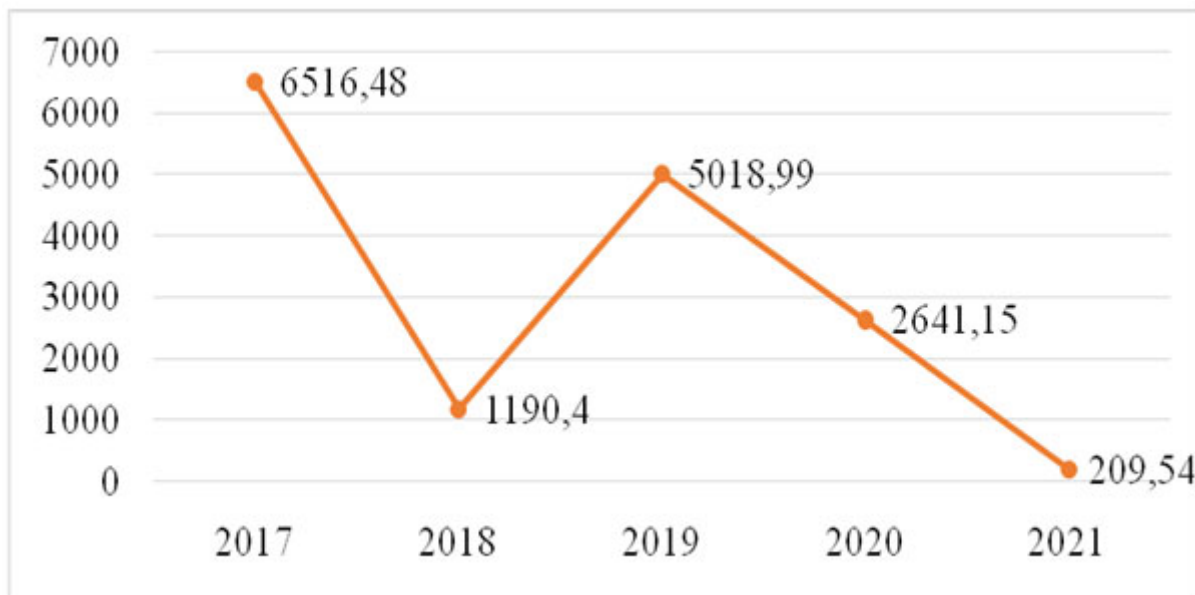

Рисунок 5 – Динаміка обсягів торгівлі деривативами в Україні в 2017-2021 рр., млн. грн.
Figure 5 – Dynamics of derivatives trade volumes in Ukraine in 2017-2021, million UAH.

Джерело: складено на основі [4,5,6,7,8,9]

Згідно табл. 3 в Україні обсяг деривативів становить в структурі торгів цінними паперами 0,07% (за даними 2021 року).

Таблиця 3 – Обсяг торгів деривативами на біржовому та позабіржовому ринках у 2016 – 2021 роках, млрд. грн.

Table 3 – The volume of derivatives trading on the exchange and over-the-counter markets in 2016-2021, UAH billion

Вид ринку	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Позабіржовий ринок	0,01	0,04	0,12	0,59	0,06	0,02
Біржовий ринок	9,59	5,83	2,28	5,03	2,65	0,21
Усього	9,60	5,87	2,40	5,62	2,71	0,23

Джерело: складено на основі [4,5,6,7,8,9]

В цілому найбільша частка торгів деривативами на ринку цінних паперів була зафіксована в 2019 році, коли сягнула понад 2,44%, а найменша – в 2021 році – 0,07% (табл. 3 та табл. 4).

Обсяг торгів деривативами на біржовому ринку у 2020 році становив 2,65 млрд. грн. Якщо розглядати в розрізі за видами ринків, то всі операції здійснювалися в секції строкового ринку.

**ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ /
PIDPRYUMNSTVO, TRADE AND BIRZHOVA ACTIVITY**

На біржовому ринку в 2020 році попитом користувалися валютні ф'ючерсні контракти (1,59 млрд. грн) та товарні ф'ючерси (223,7 млн. грн).

Таблиця 4 – Динаміка обсягів біржових контрактів та частки торгів фінансовими інструментами на ринку цінних паперів в Україні в 2017-2021 рр.

Table 4 – Dynamics of volumes of exchange contracts and shares of financial instruments trading on the securities market in Ukraine in 2017-2021

Рік, млн. грн.	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігації іноземної держави	Інвестиційні сертифікати	Деривативи, млн. грн.	Усього
2017	5810,88	13604,11	253319,74	0	2170,15	6516,48	290771,0
2018	2179,96	9433,74	211257,15	0	395,3	1190,40	236953,3
2019	5051,5	6120,09	189555	0	51,83	5018,99	205802,5
2020	1215,9	10267	246474,7	0	272,01	2641,15	260870,8
2021	337,8	8761,87	295249,5	44,16	331,81	209,54	304965,7
Темп приросту, %							
2018	-62,48	-30,66	-16,60	0,00	-81,78	-81,73	-18,51
2019	131,72	-35,13	-10,27	0,00	-86,89	321,62	-13,15
2020	-75,93	67,76	30,03	0,00	424,81	-47,38	26,76
2021	-72,22	-14,66	19,79	0,00	21,98	-92,07	16,90
Частка на ринку, %							
2017	2,00	4,68	87,12	0,00	0,75	2,24	100,00
2018	0,92	3,98	89,16	0,00	0,17	0,50	100,00
2019	2,45	2,97	92,11	0,00	0,03	2,44	100,00
2020	0,47	3,94	94,48	0,00	0,10	1,01	100,00
2021	0,11	2,87	96,81	0,01	0,11	0,07	100,00

Найбільший обсяг біржових контрактів з деривативами уклали торговці цінними паперами ТОВ «Капітал таймс» (1,47 млрд. грн.) та ТОВ «Драгон капітал» (0,9 млрд. грн.). На неорганізованому ринку було виконано контрактів на суму 52 млн. грн. з опціонними сертифікатами емітента ТОВ «Белфорт компанії» (рис. 6).

Рисунок 6 – Динаміка частки обсягу торгів деривативами на біржовому та позабіржовому ринку у загальному обсязі торгів деривативами у 2016 – 2021 рр.

Figure 6 – Dynamics of the share of the volume of derivatives trading on the exchange and over-the-counter market in the total volume of derivatives trading in 2016-2021.

Джерело: складено на основі [4,5,6,7,8,9]

Таким чином, вітчизняний ринок похідних цінних паперів перебуває на стадії становлення. Він широко інтегрований з іншими фінансовими ринками, оскільки в основі деривативів – активи, які виступають предметом торгівлі на цих ринках, або індекси, що характеризують ці ринки. Деривативи дозволяють страхувати курсові, відсоткові і цінові ризики, які виникають у суб'єктів реальних ринків, а також швидко акумулювати прибуток за рахунок приросту їхньої ринкової вартості.

На підставі аналізу ринку похідних фінансових інструментів можна виявити наступні тенденції та перспективи розвитку (рис.7).

Серед чинників, що стримують розвиток ринку похідних цінних паперів в Україні, як і раніше, провідне місце належить чинникам загальносистемного характеру, а саме: недоліки законодавства, рівень розвитку інфраструктури ринку похідних цінних паперів, а також поточний стан розвитку ринків базових активів. До внутрішніх чинників належать: ризикованість діяльності на ринку похідних цінних паперів. До основних ризиків, притаманних діяльності на ринку похідних цінних паперів належать: валютний, процентний, кредитний та операційні ризики.

Висновки. На сучасному етапі діють закони і підзаконні нормативні акти, що регулюють лише окремі боки цього ринку, що характеризуються непослідовністю і неузгодженістю. Певні кроки для створення цивілізованого ринку деривативів в Україні вже здійснюються. За підтримки міжнародних експертів з USAID, ЄБРР та МВФ і народних депутатів комітету Верховної Ради з питань фінансової політики та банківської діяльності були підготовлені і прийняті певні доповнення до Законів, у яких закладені міжнародний досвід використання деривативів. Ключова мета документів – комплексне врегулювання питань функціонування ринку деривативів, а також врегулювання діяльності регульованих ринків і розбудова їх інфраструктури, запровадження інструментів захисту учасників цих ринків. Таким чином, можна зробити висновок, що в країні необхідно створити ефективний розвинений фінансовий ринок, і такий його сегмент, як ринок деривативів, щоб стати гідним конкурентом на світовому фінансовому ринку.

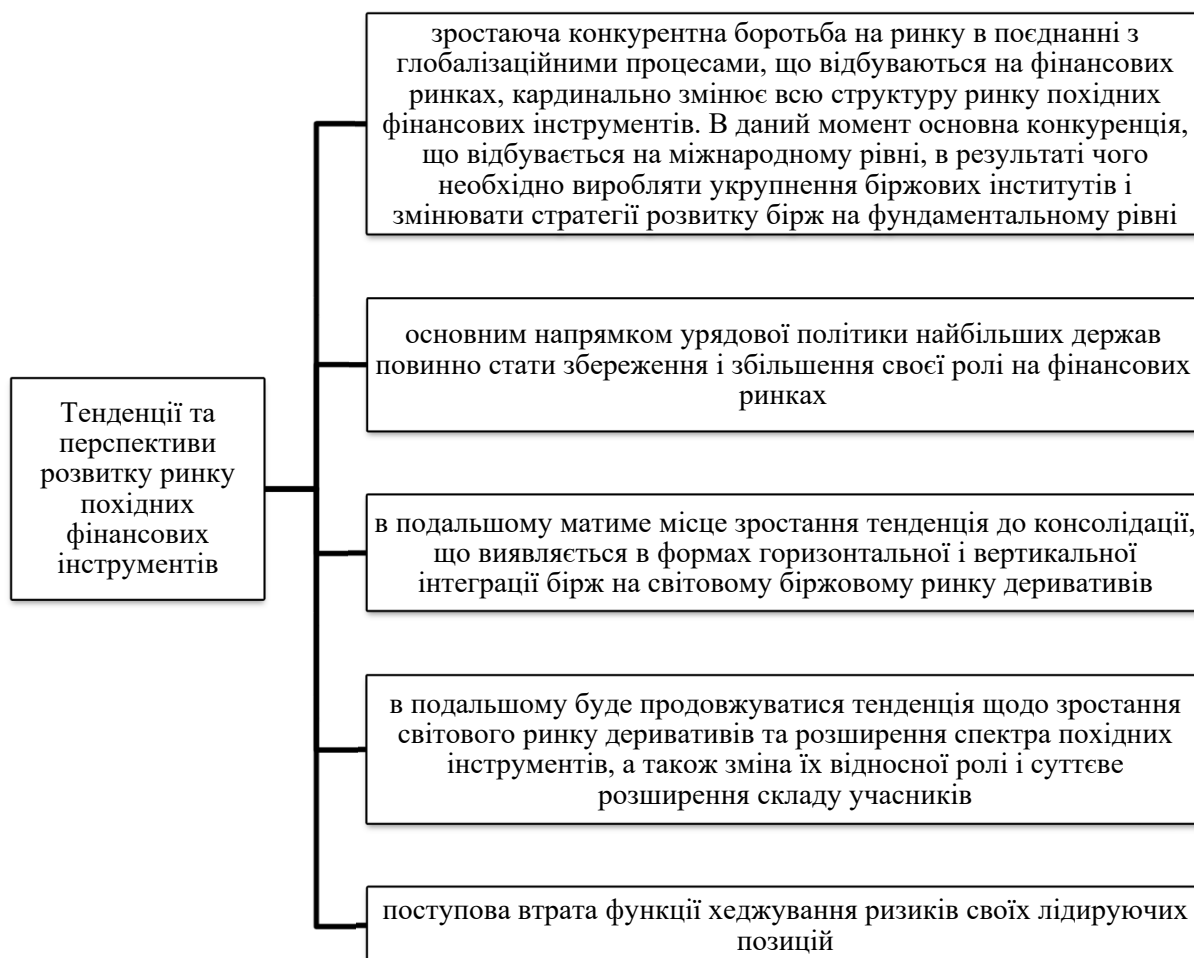

Рисунок 7 – Тенденції та перспективи розвитку ринку похідних фінансових інструментів

Figure 7 – Trends and prospects for the development of the derivative financial instruments market

Джерело: [10]

Перелік посилань

1. Коваленко В.В. Ринок цінних паперів в умовах структурних дисбалансів розвитку фінансового ринку України / В. В. Коваленко // Приазовський економічний вісник. – Випуск 1(12) 2019. – с. 172-178.
2. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні». – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>
4. Динаміка індексів фондового ринку України // Finance.Ua. – Режим доступу: <http://charts.finance.ua/ua/stock/indices/~1/pfts>.
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/>
6. Офіційний сайт МВФ // Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>
7. Офіційний сайт Світового Банку // Режим доступу: <http://web.worldbank.org>

8. Шишков С.С. Структурно функціональні деформації фондового ринку в Україні: макро і мікрорівні. Економіка і прогнозування. 2019. № 2. С. 22-66.
9. Офіційний сайт Національного Банку України // Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
10. Офіційний сайт рахункової палати України // Режим доступу: http://www.acrada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/39647?cat_id=38964
11. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy2025.pdf?v=4
12. Сохачька О.М. Ф'ючерсні ринки: глобальні тенденції та становлення в Україні: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н. Тернопіль: Тернопільська академія народного господарства, 2016. – 38с.
13. Третьякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. Економіка та держава. 2020. - № 5. - С. 103–107.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF FINANCIAL DERIVATIVES MARKET DEVELOPMENT

Gorobinska Iryna V., National Transport University, Ph.D. Economics, Associate Professor, Senior Lecturer of the Department of Finance, Accounting and Audit, e-mail: irynavladuslavivna@gmail.com, tel. +380677822674, Ukraine, 01010, Kyiv, str. Omelyanovich-Pavlenka, 1, room 424, orcid.org/0000-0001-9670-7198.

Malashenko Yulia I., National Transport University, Student of the Faculty of Correspondence, Distance Learning and Training of Foreign Citizens, majoring in "Finance, Banking and Insurance", e-mail: yulik202222@gmail.com, +380634831877, Україна, 01010, м. Київ, вул. Омеляновича-Павленка, 1, к. 424, orcid.org/0009-0000-0709-6250

Tesliuk Nataliia P., National Transport University, Ph.D. Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Audit, e-mail: natalitesluk@gmail.com, +380679205826, Ukraine, 01010, Kyiv, st. Omelyanovicha-Pavlenka, 1, k. 424, orcid.org/0000-0002-0338-9088.

Abstract. The article is devoted to the study of problems and prospects for the development of the financial derivatives market.

The relevance of the chosen topic is explained by the fact that the globalization of the economic space contributes to the transformation of the stock market into the main source of capital allocation, but the current conditions of the derivatives market in Ukraine do not meet the needs of the development of the national economy, which requires strengthening the regulation of their activities in order to ensure the hedging of the risks of market participants.

The object of research is financial derivatives as a source of attracting additional investments and globalization of financial flows.

The purpose of the research is to study the features, advantages and disadvantages of derivative financial instruments, to evaluate the possibilities of their use in different price situations in order to increase the efficiency of the derivatives market in Ukraine.

Research methods – method of system analysis, method of analysis and synthesis, method of statistical analysis and method of comparison.

In the course of the study, the dynamics of derivatives trading on the global stock market were analyzed and the dynamics of global exchange trading of financial derivatives were assessed, and the turnover of OTC derivative financial instruments in the EU countries was analyzed. Dynamic changes in the sums paid under the terms of the contracts for derivative securities in the world in terms of terms of validity, regions and sectors were also investigated; dynamics of options and futures trading on the global stock market. In the financial market of Ukraine, an analysis of the volumes of derivatives trade was carried out, the volume of trades on the exchange and over-the-counter markets was estimated, the dynamics of the volumes of exchange contracts and the share of trades in financial instruments on the securities market were given.

Factors restraining the development of the derivative securities market in Ukraine have been identified, namely: deficiencies in legislation, the level of development of the infrastructure of the derivative securities market, as well as the current state of development of the underlying asset markets. Based on the analysis of the derivative financial instruments market, prospects for its development have been developed.

Conclusions – the main measures regarding the future development of the financial derivatives market in Ukraine should be: comprehensive regulation of the functioning of the derivatives market, ensuring the operation of regulated markets and developing their infrastructure, introducing appropriate tools for the protection of participants and risk hedging. On the basis of taking into account the international experience of the use of derivatives in Ukraine, it is necessary to create an effective developed financial market, and such a segment of it as the derivatives market, in order to become a worthy competitor on the global financial market.

Key words: derivative financial instruments, options, futures, financial derivatives market, global stock market, world financial market, risk hedging.

References

1. Kovalenko V.V. Rynok tsinnykh paperiv v umovakh strukturnykh dysbalansiv rozvytku finansovoho rynku Ukrainy / V. V. Kovalenko // Pryazovskyi ekonomichniy visnyk. - Vypusk 1(12) 2019. – s. 172-178.
2. Zakon Ukrainy «Pro derzhavne rehuliuвання rynku tsinnykh paperiv v Ukraini». – Rezhym dostupu: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Zakon Ukrainy «Pro rynky kapitalu ta orhanizovani tovarni rynky». – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>
4. Dynamika indeksiv fondovoho rynku Ukrainy // Finance.Ua. – Rezhym dostupu: <http://charts.finance.ua/ua/stock/indices/~1/pfts>.
5. Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy. Rezhym dostupu: <https://www.minfin.gov.ua/>
6. Ofitsiyniy sait MVF // Rezhym dostupu: <http://www.imf.org/external/index.htm>
7. Ofitsiyniy sait Svitovoho Banku // Rezhym dostupu: <http://web.worldbank.org>
8. Shyshkov S.Ie. Strukturno funktsionalni deformatsii fondovoho rynku v Ukraini: makro i mikrovymir. Ekonomika i prohnozuvannya. 2019. № 2. S. 22—66
9. Ofitsiyniy sait Natsionalnoho Banku Ukrainy // Rezhym dostupu: <http://www.bank.gov.ua>
10. Ofitsiyniy sait rakhunkovoi palaty Ukrainy // Rezhym dostupu: http://www.acrada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/39647?cat_id=38964
11. Stratehiia rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy do 2025 roku URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy2025.pdf?v=4
12. Sokhatska O.M. Fiuchersni rynky: hlobalni tendentsii ta stanovlennia v Ukraini: Avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. d.e.n. – Ternopil: Ternopilska akademiia narodnoho hospodarstva, 2016. – 38 s.
13. Tretiakova O. V., Kharabara V. M., Hreshko R. I. Fondoviy rynek Ukrainy: osoblyvosti funktsionuvannya v suchasnykh umovakh. Ekonomika ta derzhava. 2020. - № 5. - S. 103–107.

Надійшла до редакції 12.04.2023.